

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

5-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li</i> OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA O'RTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNIYO SI (SU YURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA)	16-26
<i>Elmuratov, Bahodir Abdugapporovich</i> KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI	27-33
<i>Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna</i> OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI	34-37
<i>Eshmo'minov, Ozodbek Ziyodulla o'g'li</i> DEMOGRAFIK JARAYONLARNING BORISHI: SURXON VOHASI MISOLIDA (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI	42-46
<i>Маматалиева Сурайё Бобомуратовна</i> ШИША ВА ШИШАСОЗЛИК ТАРИХШУНОСЛИГИ	47-52
<i>Далакъян, Жанна Сейрановна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ	53-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Эргашев, Рахматулла Хидирович, Узақов, Жамшид Норбоевич</i> ЗИЁРАТ ТУРИЗМ ТАРМОҒИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОЙ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ	57-62
<i>Очилов, Фарходжон Шавкатжон ўғли</i> БАҲОЛАНГАН МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИДА ИЧКИ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИ ЎРГАНИШ ҲАМДА БАҲОЛАШ	63-71
<i>Raxmatov, Adxam Itolmasovich</i> TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA BANDLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MAMLAKATLAR MODELLARI TAHLILI	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> BARQAROR TURIZM MARKETING STRATEGIYASI SIFATIDA	81-85
<i>Мадаминов, Инъомжон Озодович</i> КОРХОНАЛАР ИНВЕСТИЦИОН ВА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЎРНИ	86-93
<i>Abdusalomov, Jaxongir O'ktam o'g'li</i> TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLAR KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	94-101
<i>Кулибоев, Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАР ҲИСОБИ ВА НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	102-111

Мараимова, Умида Исмаилжановна

КОРХОНА БОШҚАРУВИ АМАЛИЁТИДА МАРКЕТИНГ ДАСТУРЛАРИНИ АМАЛ ҚИЛИШИГА
БАҒИШЛАНГАН КОНЦЕПЦИЯЛАР 112-120

Askarova Sevvara Baxtiyorovna

RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BIZNES VA TADBIRKORLIKNING AHAMIYATI 121-125

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна

ИЛК ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ САНЪАТИДА РОМАНТИК ЙЎНАЛИШНИНГ ЭСТЕТИК
АСОСЛАРИ 126-133

Rizaev, Nodir Sobirovich

XX ASR BOSHLARIDA BUHORO JADIDLARINING IJTIMOYI- SIYOSIY QARASHLARI..... 134-138

Шукруллаева Гулчеҳра Насруллаевна

ЖАЗО ГЕНЕЗИСИДАГИ АХЛОҚИЙ МУҲИТ ЖАРАЁНИНИ КОНЦЕПТУАЛ ТАДБИҚ
ЭТИШНИНГ ФАЛСАФИЙ МАСАЛАЛАРИ 139-144

Shokirov Toxirjon Nurmatatovich

MADANIYAT VA SAN'AT FALSAFASINING VAHS MAVZULARI 145-149

Ulug'murodov Elyor Saydulloevich

GNOSEOLOGIYADA TASAVVUFİY TAJRIBANI O'RNI VA AHAMIYATI 150-154

Ganiev Sherxon Meytanboevich

HOZIRGI DAVR FANI VA FALSAFASIDA MADANIY VA MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOVNI
NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 155-164

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Daliev Madina Xabibullaevna, Kristian Kapone, Satibaldiyeva Nigora Alimqul qizi

TERMINOLOGIYADA TERMIN VA UNGA TENG BO'LGAN TUSHUNCHALARNING
TADQIQI 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna

TARKIBIDA TIBBIYOT XODIMLARI NOMLARI BO'LGAN INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING
TURLI HUSUSIYATIGA KO'RA TASNIFI 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich

GID-TARJIMONLAR NUTQINING O'RGANILISH ASPEKTLARI 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi

LIBOS DIZAYNI VA MODASINING SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH DAVRLARI HAMDA
YO'LLARI 189-193

Норматова Шоира Умаровна, Абдурахманова Меҳрибон Дустмуродовна

ТИЛ ТАЪЛИМИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna

«SIROJUL MUSLIMIN» VA «ARBA'IN» ASARLARIDA G'OYAVIY-BADIIY TAHLILI 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich

INGLIZ VA O'ZBEK TILI SO'Z BIRIKMALARI STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARNING
QIYOSIY ASPEKTDI O'RGANILISHI 209-213

<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> RANG TURLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH: SEMANTİK VA STILISTİK	214-218
<i>Бердиева, Зулфия Сафаровна</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В НЕМЕЦКИХ СКАЗКАХ	219-223
<i>Адилова Дилором Кадировна</i> ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДАГИ ШЕЪРИЙ МАТНЛАРДА “АЁЛ” ШАХСИЙ ФАЗИЛАТЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ СЎЗЛАРНИНГ СЕМАНТИК МАЙДОНИ ТАСВИРИ	224-230
<i>Хасанова Юлдуз Мухтор қизи</i> ШАРҚ ВА ҒАРБ ҲАЙВОНЛАР ҲАҚИДАГИ ЭРТАКЛАРИДА “АХЛОҚ” МОТИВИНИНГ БАДИИЙ КОНЦЕПТУАЛЛАШУВИ	231-236
<i>Олимова Хуршида Вайдиллаевна</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛАҚАБЛАРНИНГ СТИЛИСТИК ИМКОНИАТЛАРИ	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> IKKINCHI TILNI EGALLASHDA AFFEKTIV OMILLARNING ROLI	244-247
<i>Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> YAXSHILIK KONSEPTINING INGLIZ MILLIY MADANIYATIDAGI AHAMIYATI	248-253
<i>Yakubov Faxriddin</i> SAYLOVOLDI SIYOSIY DISKURSI XUSUSIYATLARI	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> TA'LIM TERMINOLOGIYASIDAGI ANTONIMIM: TAHLIL VA PEDAGOGIK AMALIYOT UCHUN MA'LUMOTLAR	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> OMON MATJON SHE'RIYATIDA ALLITERATSIYA	265-269
<i>Amonova Dilshoda Azamatovna</i> ERTAKLARNING BOLALAR ADABIYOTIDAGI O'RNI	270-276
<i>Tuxtayeva Dildora Zokirovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA INSON AQLIY QOBILIYATINI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> O'YBEK IJODIDA BADIY KONSEPTNING VOQELANISHI	282-285
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Абдурахманова Нодирахон</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ БЛОКЧЕЙН И СМАРТ-КОНТРАКТОВ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ)	286-290
<i>Турғунов Муроджон Турсунбоевич</i> “АВЕСТО”ДА КИШИЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИГА ВА ОДОБ-АХЛОҚҚА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ИФОДАЛАНИШИ	291-298

<i>Султонов Мухсинжон Муқимович</i> АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ ЎЗГАЛАРНИНГ МУЛКИНИ ТАЛОН-ТОРОЖ ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ	299-309
<i>Ходжиев Юнус Мухитдинович</i> АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> МЕХНАТ ҲУҚУҚИНИНГ КОНСТИТУТСИЯВИЙ АСОСЛАРИ ВА КАФОЛАТЛАРИ	316-330
<i>Nurullayev Shoxrux Shuxratillayevich</i> ҚУРИЛИШ СОҲАСИДА АТРОФ-МУҲИТНИ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗА ҚИЛИШДА РАҚАМЛАСHTIRISH VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR	331-337
<i>Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li</i> О'ЗБЕКИСТОНДА ПЛАСТИК ЧИҚИДИЛАРДАН FOYDALANISHNI CHEKLASHNING HUQUQIY MASALALARI VA HORIJ TAJRIBASI	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> XALQARO HUQUQ DOKTRINASIDA SHARTNOMA MAJBURIYLIGIGA ROZILIKNI IFODALASH INSTITUTINING SHARTNOMANING HAQIQIY EMASLIGI, AMAL QILISHINI BEKOR QILISH, TUGATISH VA TO'XTATIB TURISHDA AHAMIYATI	342-349
<i>Шарипов Санжар Собирович, Бозоров Азимжон Ахатович</i> ОММАВИЙ ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ ВАҚТИДА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ МОҲИЯТИ, АҲАМИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	350-357
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI OCHIQ MANBALAR VA ULARDAN RAQAMLI KRIMINALISTIKADA FOYDALANISH	358-366
<i>Неъматов Азизбек Ғолибжон ўғли</i> ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВДА ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ВАЗИФАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА АҲАМИЯТЛАРИ	367-373
<i>Дадабоева Дилфуза Нурматовна</i> ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ АҲАМИЯТИ	374-378
<i>O'razbayev Laziz Shuhrat o'g'li</i> MUHIM RAQAMLI INFRATUZILMALARGA NISBATAN AMALGA OSHIRILADIGAN HUJUMLAR VA ULARNING OLDINI OLISH	379-383
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xudoyberganov Doniyor Yangiboy o'g'li</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING KOGNITIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Xikmatovich</i> OBYEKTGA YO'NALTIRILGAN DASTURLASH TILLARI ORQALI TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	389-393

<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon oqli</i> BO'LAJAK MUHANDISLARNI LOYIHALASH KOMPETENSIYALARINI KOMPYUTER GRAFIKASI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	394-398
<i>Закирова Зулхумор Зоиржоновна</i> МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ШАКЛИ СИФАТИДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ ОШИРИШДА ЎҚИТУВЧИ САВОЛ ЖАВОБЛАРИНИ ЎРНИ	399-404
<i>Eshnazarov Murod Karimovich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	405-410
<i>Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich</i> TALABA QIZLARING SUZISH MALAKA VA KO'NIKALARINI SHAKLLANTIRISHDA DIFFERENSIAL YONDASHUV	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjonovna</i> INGLIZ TILI O'QITISH BO'YICHA IQTISODIYOT TALABALARINING KASB-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> SPORTCHILARNING BOKSDAGI TEXNIK HARAKATLARIGA MOSLASHISH REAKSIYALARI	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> BOLALARGA HARAKATLI O'YINLARNI O'RGATISH SHARTLARI VA USULLARI	427-432
<i>Axmedov Akmal Yusufovich</i> OLIY TA'LIM JARAYONIDA BO'LAJAK PSIXOLOGLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING MUHIM MEZONLARI	436-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> CHET TILINI O'RGANISH JARAYONIDA AKTDAN FOYDALANISH	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> TALABALARNING MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	445-449
<i>Эркабоев Ойбек Мухаммаджонович</i> ТЕМПЫ ПРИРОСТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ СПЕЦИФИЧЕСКИХ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ 6 ЛЕТ	450-456
<i>Абатов Жалғасбай Орынбаевич</i> ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИНИ ТАРИХ ФАНИГА БОҒЛАБ ЎҚИТИШ	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTIDA INNOVATSION TA'LIM MUHITINING TA'LIM - TARBIYA JARAYONIGA TA'SIRI	464-468
<i>Mahmudova Zulfiya Xomitovna</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI	469-476
<i>Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi</i> ХИТОЙ ТА'LIM TIZIMINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA AQLIY QOBILİYATLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI	484-489
<i>Есанова Гулчеҳра</i> ЁШ ФУТБОЛЧИЛАРНИ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯЛАШ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ	490-497

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 4, Issue 5 (may, 2024). -500 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

<i>Ismailov Ubaydulla Mamat ugli</i> THE IDEOLOGICAL WORLD OF THE ANCIENT AND MEDIEVAL POPULATIONS OF THE OHANGARON VALLEY (BASED ON MATERIAL SOURCES FOUND AT THE SUYURLITEPA SITE)	16-26
<i>Elmuratov, Bakhodir Abdugapparovich</i> QUESTIONS OF GENESIS OF KELTAMINORA CULTURE.....	27-33
<i>Nafiddinova, Khosiat Ravshanovna</i> FAMILY CEREMONIES AND THEIR COVERAGE IN HISTORICAL LITERATURE	34-37
<i>Eshmominov, Ozodbek Ziyodulla ugli</i> PROGRESS OF DEMOGRAPHIC PROCESSES: THE CASE OF SURKHAN OASIS (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> DIPLOMATIC RELATIONS OF SULTAN JALOLIDDIN MANGUBERDI WITH THE STATES OF THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR	42-46
<i>Mamatalieva Surayyo Bobomuratovna</i> HISTORIOGRAPHY OF GLASS AND GLASSMAKING	47-52
<i>Dalakyan, Janna Seyranovna</i> CURRENT PROBLEMS OF SPIRITUAL AND MORAL CULTURE YOUTH POSSIBLE SOLUTIONS	53-56

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

<i>Ergashev, Rahmatulla Khidirovich, Uzakov, Jamshid Norboyevich</i> WAYS TO INCREASE THE ECONOMIC AND SOCIAL EFFICIENCY OF THE PILGRIMAGE TOURISM NETWORK	57-62
<i>Achilov, Farkhodjon Shavkatjon o'g'li</i> STUDYING AND ASSESMENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM IN THE AUDIT OF PROVISIONS	63-71
<i>Rakhmatov, Adkham Itolmasovich</i> ANALYSIS OF FOREIGN COUNTRY MODELS OF TRAINING AND EMPLOYMENT OF QUALIFIED PERSONNEL IN THE FIELD OF TOURISM	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> SUSTAINABLE TOURISM AS A MARKETING STRATEGY	81-85
<i>Madaminov, Inomjon Ozodovich</i> THE ROLE OF TAXES IN ENSURING INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES	86-93
<i>Abdusalomov, Jahongir O'ktam o'g'li</i> DIRECTIONS FOR IMPROVING PERSONAL LOANS IN COMMERCIAL BANKS	94-101

<i>Kuliboyev, Azamat Shonazarovich</i> IMPROVING ACCOUNTING AND CONTROL OF FINANCIAL RESOURCES IN STATE MEDICAL ORGANIZATIONS	102-111
<i>Maraimova, Umida Ismailjanovna</i> CONCEPTS DEDICATED TO THE IMPLEMENTATION OF MARKETING PROGRAMS IN ENTERPRISE MANAGEMENT OPERATIONS	112-120
<i>Askarova Sevvara Bakhtiyorovna</i> THE IMPORTANCE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF THE DIGITAL ECONOMY	121-125

09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES

<i>Uroкова Aysuluv Jamoliddinovna</i> AESTHETIC FOUNDATIONS OF ROMANTIC DIRECTIONS IN EASTERN ART OF THE EARLY MIDDLE AGES	126-133
<i>Rizayev, Nodir Sobirovich</i> SOCIO-POLITICAL VIEWS OF BUKHARA'S JADIDS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY	134-138
<i>Shukrullaeva Gulchehra Nasrullaevna</i> PHILOSOPHICAL ISSUES OF CONCEPTUAL IMPLEMENTATION OF THE PROCESS OF THE MORAL ENVIRONMENT IN THE GENESIS OF PUNISHMENT	139-144
<i>Shokirov Takhirjon Nurmamatovich</i> KEY TOPICS OF PHILOSOPHY OF CULTURE AND ART	145-149
<i>Ulugmuradov, Elyor Saidulloevich</i> THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF MYSTICAL EXPERIENCE IN GNOSEOLOGY	150-154
<i>Ganiyev Sherxon Meytanbayevich</i> FORMS OF MANIFESTING CULTURAL AND SPIRITUAL-MORAL CHOICE IN THE SCIENCE AND PHILOSOPHY OF THE PRESENT PERIOD	155-164

10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES

<i>Dalievna Madina Xabibullaevna, Christian Capone, Satibaldieva Nigora Alimqul qizi</i> THE STUDY OF TERM AND ITS EQUIVALENT CONCEPTS IN TERMINOLOGY	165-178
<i>Chorieva Iroda Kurbonboevna</i> CLASSIFICATION OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS CONTAINING THE NAMES OF MEDICAL PERSONNEL ACCORDING TO DIFFERENT CHARACTERISTICS	179-183
<i>Sharipov, Abdulaziz Akmalovich</i> STUDY ASPECTS OF SPEECH OF GUIDE-INTERPRETERS	184-188
<i>Urinova Tursunoy Urin kizi</i> PERIODS AND WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF DRESS DESIGN AND FASHION	189-193
<i>Normatova Shoira Umarovna, Abduraxmanova Mehribon Dustmuradovna</i> METHODS OF TEACHING ARTISTIC LITERATURE IN LANGUAGE EDUCATION	194-199
<i>Eshniyazova Maysara Beknazarovna</i> IDEOLOGICAL AND ARTISTIC ANALYSIS IN THE WORKS OF «SIROJUL MUSLIMIN” AND «ARBA'IN”	200-208

<i>Nazarov, Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS	209-213
<i>Bazarbaeva Albina Mingaliyevna</i> COLOUR TYPES AND ANALYSIS: SEMANTIC AND STYLISTIC	214-218
<i>Berdieva, Zulfiya Safarovna</i> USE OF ANTHROPONYMS IN GERMAN FAIRY TALES	219-223
<i>Adilova Dilorom Kadirovna</i> DESCRIPTION OF THE SEMANTIC FIELD OF WORDS THAT REPRESENT THE PERSONAL QUALITIES OF A "WOMAN" IN POETIC TEXTS IN UZBEK AND RUSSIAN	224-230
<i>Khasanova Yulduz Mukhtor kizi</i> LITERARY CONCEPTUALIZATION OF THE MOTIF "MORALITY" IN THE TALES ABOUT ANIMALS OF THE EAST AND WEST	231-236
<i>Olimova Khurshida Vaydillaevna</i> STYLISTIC POSSIBILITIES OF NICKNAMES IN ENGLISH AND UZBEK	237-243
<i>Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi</i> THE ROLE OF AFFECTIVE FACTORS IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION	244-247
<i>Normamatov Farrukh Komiljon ugli</i> THE SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF GOODNESS IN ENGLISH NATIONAL CULTURE	248-253
<i>Fakhriddin Yakubov</i> CHARACTERISTICS OF ELECTORAL POLITICAL DISCOURSE	254-259
<i>Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna</i> ANTONYM IN EDUCATIONAL TERMINOLOGY: ANALYSIS AND IMPLICATIONS FOR PEDAGOGICAL PRACTICE	260-264
<i>Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi</i> ALLITERATION IN THE POETRY OF OMON MATJAN	265-269
<i>Amonova Dilshod Azamatovna</i> THE IMPORTANCE OF FAIRY TALES IN CHILDREN'S LITERATURE	270-276
<i>Tukhtaeva Dildora Zokirovna</i> THE STYLISTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING HUMAN INTELLECTUAL ABILITIES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	277-281
<i>Sattorova Nafisa Isomidinovna</i> REALIZATION OF THE ARTISTIC CONCEPT IN OYBEK'S WORKS	282-285
12.00.00 - LAW	
<i>Nodirakhon Abdurakhmanova</i> LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND SMART CONTRACTS (COMPARATIVE ANALYSIS)	286-290
<i>Turgunov Murodjon</i> EXPRESSION OF CRIMES AGAINST HUMAN RELATIONS AND MORALITY IN "AVESTO"	291-298

<i>Sultonov Muxsinjon Muqimovich</i> THE CONCEPT OF THEFT OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY USING INFORMATION TECHNOLOGY	299-309
<i>Xodjiyev Yunus Muxitdinovich</i> SOME LEGAL ISSUES IN INFORMATION SECURITY	310-315
<i>Makhmudova Khurmat Mukhtorovna</i> CONSTITUTIONAL BASIS AND GUARANTEES OF LABOR LAW	316-330
<i>Nurullayev Shokhrukh Shukhratillaevich</i> DIGITALIZATION AND MODERN TRENDS IN ENVIRONMENTAL LEGAL PROTECTION IN THE CONSTRUCTION FIELD	331-337
<i>Otamirzaev Oybek</i> LEGAL ISSUES OF LIMITING THE USE OF PLASTIC WASTE IN UZBEKISTAN AND FOREIGN EXPERIENCE	338-341
<i>Safarov Jamshid Ismoilovich</i> THE SIGNIFICANCE OF EXPRESSING CONSENT TO BE BOUND BY A TREATY IN THE DOCTRINE OF INTERNATIONAL LAW IN THE CONSIDERATION OF THE INVALIDITY OF A TREATY, TERMINATION AND SUSPENSION OF ITS OPERATION	342-349
<i>Sharipov Sanjar Sobirovich, Bozorov Azimjon Akhatovich</i> PUBLIC EVENTS FOR THE ORGANIZATION AND HOLDING OF EVENTS TIMELY ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE COMPANY IMPLEMENTATION OF PUBLIC AWARENESS ACTIVITIES ESSENCE, SIGNIFICANCE AND CHARACTERISTIC FEATURES	350-357
<i>Normurodova Behruza Kholmuminovna</i> DIGITAL OPEN SOURCES AND THEIR USE IN DIGITAL FORENSICS	358-366
<i>Nematov Azizbek Golibjon o'g'li</i> THE NATURE AND IMPORTANCE OF THE TASK OF CRIME PREVENTION IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION	367-373
<i>Dadaboeva Dilfuza Nurmatovna</i> THE SIGNIFICANCE OF THE PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENT NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN BUSINESS ACTIVITY	374-378
<i>Urazbayev Laziz Shuhrat ogli</i> ATTACKS ON CRITICAL DIGITAL INFRASTRUCTURES AND THEIR PREVENTION	379-383
13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES	
<i>Khudoyberganov Doniyor</i> THE NEED TO DEVELOP THE COGNITIVE COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS	384-388
<i>Hazratov Fazliddin Khikmatovich</i> FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH OBJECT-ORIENTED PROGRAMMING LANGUAGES	389-393
<i>Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli</i> THE IMPORTANCE OF DEVELOPING DESIGN COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS	394-398

<i>Zakirova Zulkhumor Zairjonovna</i> THE ROLE OF TEACHER QUESTIONING IN DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS AS A WAY TO INDEPENDENT LEARNING	399-404
<i>Eshnazarov Murad Karimovich</i> IMPROVING PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS BASED ON THE HERMENEUTIC APPROACH	405-410
<i>Menglikulov Khairulla Alikulovich</i> DIFFERENTIAL APPROACH TO FORMING SWIMMING ABILITIES AND SKILLS IN FEMALE STUDENTS	411-415
<i>Komilova Dildora Gulamjanovna</i> DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF ECONOMICS STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING	416-420
<i>Turdimurodov Dilmurod Yuldashevich</i> ADAPTIVE REACTIONS OF ATHLETES TO TECHNICAL ACTIONS IN BOXING	421-426
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> CONDITIONS AND METHODS OF TEACHING ACTIVITY GAMES TO CHILDREN	427-432
<i>Akhmedov Akmal</i> IMPORTANT CRITERIA FOR PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION	433-440
<i>Donisheva Gulro'y Axrorqul qizi</i> USE OF IT IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	441-444
<i>Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi</i> FORMING COMMUNICATION COMPETENCES OF STUDENTS	445-449
<i>Erkaboev Oybek Mukhammadzhonovich</i> THE GROWTH RATE OF INDICATORS OF SPECIFIC COORDINATION ABILITIES OF CHILDREN AGED 6 YEARS	450-456
<i>Abatov Jalgasbay Orinbaevich</i> TEACHING FINE ART LESSONS IN CONNECTION WITH HISTORY	457-463
<i>Akramjonova Feruza Akramjonovna</i> INFLUENCE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT ON THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION	464-468
<i>Makhmudova Zulfiya Khomitovna</i> ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY COOPERATION	469-476
<i>Abduvasieva Mahmuda Khamidullo qizi</i> UNIQUE ASPECTS OF THE CHINESE EDUCATION SYSTEM	477-483
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> PEDAGOGICAL PROBLEMS IN THE FORMATION OF MENTAL ABILITIES IN PRIMARY CLASS STUDENTS AND THEIR SOLUTION	484-489
<i>Esanova Gulchehra</i> PRINCIPLES AND METHODS OF PHYSICAL TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS	490-497

Received: 22 April 2024

Accepted: 1 May 2024

Published: 10 may 2024

Article / Original Paper

DIPLOMATIC RELATIONS OF SULTAN JALOLIDDIN MANGUBERDI WITH THE STATES OF THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR

Akobirov, Mirjalol Ximmatovich

Senior teacher of the Military Security Department of the Armed Academy of
The Republic of Uzbekistan

akobirovmirjalol@gmail.com

Abstract. This article describes the diplomacy of Sultan Jalaluddin Manguberdi, which is a part of his military actions, including his diplomatic relations with representatives of the Arab Caliphate, the Ayyubids ruling the Middle East, and the Seljuk dynasty in Asia Minor.

Key words: khalifa an Nasir, Ziya Buniyadov, al Malik al Muazzam, Koshtemur, al Malik al Ashraf, "As-sultan ul-azam Jalal ad-dunya va-d-din"

SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI

Akobirov, Mirjalol Ximmatovich,

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Akademiyasi harbiy xavfsizlik kafedrasida katta o'qituvchisi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada muallif sulton Jaloliddin Manguberdi harbiy harakatlarining bir bo'g'ini hisoblangan diplomatiyasiga, jumladan, Arab xalifaligi, Yaqin Sharq davlatlarida hukmronlik qilayotgan ayubiyalar va Kichik Osiyodagi saljuqiylar sulolasi vakillari bilan olib borgan diplomatik aloqalari bayoni keltiriladi.

Kalit so'zlar: xalifa an Nosir, Ziyoy Buniyodov, al Malik al Muazzam, Qo'shtemur, al Malik al Ashraf, "As-sulton ul-azam Jalal ad-dunyo va-d-din"

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I5Y2024N05>

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev rahbarligida 2018-yil 20-iyul kuni O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining Yadro fizikasi institutida o'tkazilgan majlisda Jaloliddin Manguberdi siyosini, uning faoliyati tarixini manbalar asosida jiddiy o'rganish dolzarb ilmiy masala sifatida belgilab bergan edilar hamda bu qahramon haqida xolisona va chuqur ilmiy tahlil qilingan kitob yozish lozimligi to'g'risida fikr bildirgan edilar [2; 6, 220-b].

Xo'sh, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoev sulton Jaloliddin Manguberdi faoliyatiga alohida e'tibor qaratib tarixchilar oldiga bunday mas'uliyatli vazifani topshirdi? Bu mashhur tarixiy shaxsga chet el tarixchilari, jumladan Misr, Ozorbayjon, Turkiya tarixchilari qanday munosabat bildiradi? Ular XIII asr tarixini xolisona baholay olishmoqdam? Aslida bu xalqlar boshidan kechirgan XIII asr voqealari ular tahlil qilgandekmi? Ushbu

savollarni barchasiga quyida keltiriladigan xolisona tahlillarimiz orqali xulosa chiqarishimiz mumkin.

Uning (sultonning) niyati Erondan Gruziyaga qadar hududlarda Xorazmshohlar davlatini qayta tiklab Arab xalifaligi, Misr ayubiylari va Ko'niya saljuqiylari bilan yagona islom bayrog'i ostida umumiy dushman bo'lmish mo'g'ul bosqinchilariga qarshi kurashish edi. 1224-yilda Sulton Jaloliddin Iroq (Eron) da o'z hokimiyatini o'rnatishi bilan nigohini Ozorbayjonga qaratdi. 1225-yilda Tabrizni egallab, Ozorbayjon uchun katta xavf hisoblangan gurjilarni bir yoqli qilish kerakligini u yaxshi tushunar edi. Gurjilarga qarshi harbiy harakatlarni boshlashdan avval, Ozorbayjonni g'arb va janub tomondan xavfsizligini ta'minlash kerak edi. Shuning uchun sulton Jaloliddinni amalga oshirgan dastlabki tadbiri Ozorbayjonning Marog'a shahridaligida Mujiriddin Umar ibn Sa'd al Xorazmiyni elchi sifatida Rum, ash-Shom, Misr hukmdorlari huzuriga yuborish bo'ldi [3; 163, 393-b.]. Bu vaqtda Rumda Alouddin Kaykubod I (1219-1236), ash-Shomda al Malik al Muazzam (1218-1227), Jazirada al Malik al Ashraf, Misrda al Malik al Komil (1218-1236) larning hukmronliklari o'rnatilgan bo'lib, ash-Shom, Jazira va Misrda o'zaro nizoda bo'lgan aka-uka ayubiylar hukmronlik qilishardi. Misr ayubiylari va Ko'niya sultonlariga yuborgan elchisi orqali sulton Jaloliddin Ozorbayjonda o'z hokimiyatini o'rnatganligini va gurjilar yurtiga hujum qilish niyatida ekanligini ma'lum qilish edi.

Yuqorida nomlari keltirilgan sultonlar orasida faqatgina Damashq hukmdori al Malik al Muazzam birinchilardan bo'lib sulton Jaloliddin bilan diplomatik aloqalarini yo'lga qo'yishga uringan. Al Malik al Muazzamning asl maqsadi aka-ukalariga qarshi ittifoqchi sifatida sulton Jaloliddinga yaqinlashish edi. Al Malik al Muazzam 1222-yildayoq hali sulton Eron hududiga kirib kelmasdanoq uning huzuriga as-sadr al Bakriy boshchiligida so'fiylardan iborat elchilarni yuborib ittifoqdoshlik shartlarini tuzadi [6; 207-b.]. Sulton ham Al Malik al Muazzamga xalifalikka qarshi ittifoqdosh sifatida qarar edi. Chunki xalifalik imkoniyat tug'ulgudek bo'lsa sultonga nisbatan keskin chora ko'rishga harakat qilar edi. (Xalifa an Nosir buni isbotlagan.) Sulton Jaloliddin bilan o'zaro aloqalarni o'rnatish sultondan ko'ra Al Malik al Muazzam uchun ko'proq manfaat keltirar edi. 1225-yilda sulton Marog'ada elchisini Damashqqa yuborganida Al Malik al Muazzam o'zi bilan birgalikda hatto Irbil hukmdori Muzafariddin Ko'kbo'rini ham sulton bilan diplomatik aloqalar o'rnatishga undaydi, hatto bu ikki hukmdor sulton Jaloliddin nomini xutba va tangalarida eslata boshlaganlar. Bu esa ularning sultonga amalda tobeligini anglatar edi. Sulton yuborgan elchilik munosabatiga javoban Al Malik al Muazzam o'zi va Irbil hukmdori nomidan ukasi Hilot va Jazira hukmdori al Malik al Ashrafga qarshi ittifoq tuzishga tayyorligini bildiradi [6; 206-b.].

Ayubiy hukmdorlardan al Malik al Ashrafning sulton bilan diplomatik aloqalarida hatto qandaydir manfaat yo'lida bo'lsa ham yaqinlashishni uchratmaymiz. Bu tabiiy hol albatta. Chunki sulton al Malik al Ashrafning asosiy raqiblaridan bo'lmish akasi al Malik al Muazzamning ishongan ittifoqdoshi edi. U esa bu ittifoqqa qarshi xalifa bilan yaqinlashish siyosatini yuritdi. Bu holat sultonning al Malik al Ashrafga nisbatan munosabatiga ta'sir qilmasdan qolmasdi albatta. Munosabatlarning keskinlashib ketishiga olib kelgan muhim omil bu Suriya hududidagi Sevan ko'li atrofida joylashgan Hilot qal'asi uchun sultonning qilgan harakatlari bo'ldi. Bu qal'ani egallashga sultonni nima majbur qildi? Manbalarni kuzatsak al Malik al Ashrafning Hilotdagi noibi Hojib Alining sulton mulklariga qilgan tajovuzi sabab bo'lganligi ko'rinadi [4; 241-b.]. Bu sabab go'yoki sahnani berkitib turgan parda singari uning ortidagi haqiqatni yashiradi. Aynan sultonning Hilot qal'asiga qilgan harbiy harakatlarini

sababini tadqiqotchi olim Qudrat Masharipov quyidagicha izohlaydi: “Manbalardagi ma’lumotlarni kengroq tahlil qilib ko’rsak, Jaloliddinning Hilotni egallashi masalasida bizningcha to’g’ri xulosa kelib chiqadi. Birinchidan, bu qal’a xorazmshoh raqiblaridan bo’lmish ayubiylarning eng muhim tayanch nuqtasi edi. Shu jihatdan ham uni egallash tajribali sarkarda Jaloliddin uchun faqat o’jarlikdan yoki qasd olish uchun zarur bo’lmasdan, uning uchun ham bu shahar strategik ahamiyatga ega bo’lgan. Aynan shu sababga ko’ra Jaloliddin bu shaharni egallagandan so’ng darrov tiklashga kirishib ketadi...” [2; 220-b]. Shuning uchun Sulton Hilotga harbiy harakatlarni amalga oshirishdan avval shahar boshqaruvchilarini huzuriga chorlab shaharni talofatsiz olishga urinadi. Ammo ular bo’yin egishga rozi bo’lmay sultonni haqoratlaydi [1; 398-b.]. Shundan keyin sulton harbiy harakatlarni boshlashga majbur bo’ladi. Aynan mana shu shahardagi g’alabasi sultonning so’ngi g’alabasi bo’ldi va bu g’alaba uning bundan keyingi harakatlari uchun to’siq bo’ldi. To’siq bo’lishi shuki, Kichik Osiyo va Yaqin Sharq hukmdorlari sultonning asl maqsadini tushinib yetishga harakat qilmay, uning Hilotga nisbatan harakatlarini o’zlari uchun xavf deb bildi va unga qarshi xuddi o’zi o’tirgan shohga bolta urgani singari o’zaro ittifoq tuzishi edi.

Kichik Osiyo hukmdorlari bilan ham sultonning aloqalarida Alouddin Kayqubodning sultonni o’zi uchun katta xavf deb bilishi, sulton Jaloliddindan Misr ayubiylari, gurjilar, mo’g’ullar va Alamutdagi ismoiliylarga qarshi qurol sifatida o’zidan uzoqroq masofada ushlab turish orqali foydalanishga urinishlari kuzatiladi. Yuqorida ta’kidlab o’tganimizdek sulton Jaloliddin Marog’ada vaqtida Ozarboyjoni janub va g’arb tomondan xavfsizligini ta’minlash maqsadida Kichik Osiyo va Misr sultonlariga maktublar yuborgan edi. Maktubning mohiyati Islom yo’lida do’stlikka chaqiriq, hamkorlikni kuchaytirish ruhida yozilgan edi [3; 393-b.]. Kichik Osiyoda Ko’niya sultoni Alouddin Kayqubod I elchini iliq kutib oladi. Hatto sulton Jaloliddin Alouddin Kayqubod I bilan munosabatlarni yanada mustahkamlash uchun qarindoshchilik rishtalarini bog’laydi. Ya’ni sulton Kayqubodning o’g’li G’iyosiddin Kayxusrav II (1236-1245)ga Sheroz hukmdori Abu Bakr ibn Sa’d (1226-1260) ning qizini olib beradi [3; 393-b.]. (1224-yilda sulton Jaloliddin Abu Bakr ibn Sa’dning singlisiga uylangan edi.) Kayqubod ham sulton Jaloliddin huzuriga o’z elchisi Salohiddinni yuboradi va bu elchi sulton bilan Alouddin nomidan muzokaralar olib boradi. Yuqorida ta’kidlaganimizdek Alouddin Kayqubod I sulton bilan aloqalarni o’rnatishda o’zi uchun xavf deb bilgan Ismoiliylar, ayubiylar va mo’g’ullarga qarshi qalqon sifatida foydalanishni ko’zlagan edi. Xo’sh Alouddinni ismoiliylar bilan qanday muommosi bor edi? Ismoiliylar hukmdori Alouddin Muhammad III o’zining tahlikali harakatlari bilan Suriyadagi noibi Mujiriddin orqali Alouddin Kayquboddan yiliga 2000 dinor to’lab turishini talab qilgan edi. Mana shunday muammoli vaziyatlardan chiqib ketish uchun sulton Jaloliddin Iroqda vaqtida vazir Sharafulmulk huzuriga Alouddin Kayqubod I ning vaziridan elchi keladi. Maktub orqali Alouddin Kayqubod I sultonga qanday yordam kerak bo’lsa berajagini ma’lum qilgandi. Shuningdek maktubi orqali musulmonlarning asosiy raqibi mo’g’ul bosqinchilariga qarshi kurashishi kerakligini aytib ochiqchasiga sultonni mo’g’ullarga qarshi kurashishga undagan edi.

Sulton Jaloliddinning Yaqin Sharq hududiga kirib kelishidan saljuqiylar va ayubiylar singari xalifalikni ham bezovta qilib qo’ygan edi. Sulton Jaloliddinning Afg’oniston va Hindistonda olib borgan harbiy faoliyatlari davomida xalifalik bilan samarali aloqalarini kuzatmaymiz. Biroq 1224-yilda Eronda hukmronligini o’rnatganidan keyin mo’g’ul bosqinchilariga qarshi turishdek katta ishonch sultonni xalifalik bilan munosabatlarni

yaخشilash uchun harakat qilishga undadi. Biroq shu o'rinda, xalifa an Nosirni diplomatiya sohasida kamchiliklarga yo'l qo'rganiga guvoh bo'lamiz. Albatta biz ma'lumotlarni keltirishda dastlab birlamchi manbalar va tadqiqot natijalariga tayanamiz, ammo manbalarda keltirilgan ma'lumotlarni har doim ham to'g'ri deb qabul qilishga shoshilmasak maqsadga muvofiq bo'ladi. Sababi har qanday manba o'sha davr siyosiy muhiti bilan hisoblashishga majbur bo'lgan. Masalan, Sulton Jaloliddin bilan xalifa an Nosir o'rtasidagi munosabatlarda xalifani faoliyatini ijobiy baholamadik. Chunki Juvayniyning ma'lumot berishicha Sulton Jaloliddinni Shoburxosdan Bag'dodga tomon yo'lga chiqqanida sultonning dushmanga (mo'g'ullarga) qarshi kuchlarni birlashtirish taklifi bilan yuborgan maktubiga xalifa quloq osmadi va kelishish o'rniga amir Qo'shemur boshchiligidagi yigirma ming kishilik qo'shinni sultonga qarshi yubordi. Muarrix bunga sabab qilib, xalifa avvallari sulton Jaloliddinning otasi va bobosining o'ziga nisbatan qilgan ishlarini haliyam unutmaganligini ko'rsatadi [1; 382-b]. Qaysidir ma'noda bu to'g'ri. Chunki xorazmshoh Takash 1200-yilda Bag'dod ustiga yurish qilgan edi [5;72-b]. Ammo mo'g'ul bosqinchilaridek katta xavfning yaqinlashib kelayotganligini hisobga olsak, bu vaziyat xalifaning Jaloliddinning otasi va bobosini qilgan ishlarini eslab, araz urub, tor doirada fikralashni taqazo qilmasdi. Baholanki bu vaqtga kelib xalifa bilan doimiy nizoda bo'lgan sulton Muhammad Xorazmshoh ham, uning davlati ham yo'q edi.

Tarixchi olim Ziyo Buniyodov ham sultonning xalifa bilan munosabatlarini yoritishda chalkashlikka yo'l qo'rganiga guvoh bo'lamiz. Uning ma'lumotlariga qaraganda Jaloliddinning xalifadan qasos olishdek maxfiy niyati ham bo'lgan. Hatto ayubiylerden al Malik al Muazzamga maktub yo'llab, uni xalifa an Nosirga qarshi urushga tayyorgarlik ko'rishini so'ragan [6; 207-b]. Bundan ko'rinadiki go'yoki ikki o'rtadagi munosabatlarni chigallashtirishda sulton aybdordek. Ammo al Muazzamga ushbu maktub xalifaga sultonning yordam so'rab yozgan maktubini javobsiz qoldirgani va yordam o'rniga Jaloliddinga qarshi Qo'shemurni qurollantiganidan keyin yozilganini hisobga olsak maqsadga muvofiq bo'ladi [6; 207-b]. Buning ustiga agarda, sulton Jaloliddinning Bag'dodni egallab xalifani taxtdan ag'darish niyati bo'lganida Qo'shemurni mag'lubiyatga uchratib, Bag'dod atrofida o'n ikki kun tur-gan vaqtida askarlariga Bag'dodga hujum qilishiga ruxsat bergan bo'lar edi.

Yana shuni ham alohida ta'kidlab o'tish kerakki, Jaloliddinning shaxsiy kotibi Shihobiddin Muhammad an Nasaviyning ma'lumot berishicha, sulton Jaloliddin Hindistondan eronga kelganidan keyingi dastlabki yozishmalarida xalifa an Nosirga "Sizning itoatgo'y sodiq xizmatkoringiz sulton Sanjarning o'g'li Manguberdi" deb murojat qiladi. Xalifa esa maktublarida "Muxtaram janob xoqon" deb murojat qilardi. Bu esa sultonga yoqmasdi va o'zini sulton deb atashini talab qilardi [3; 351-b]. Oliy devondagilar esa bu taklifni qabul qilmaydilar. Sababi yuqorida ta'kidlaganimizdek xalifa an Nosir Jaloliddinni xuddi otasi kabi o'zi uchun katta xavf deb bilar edi. Sulton Jaloliddin o'zi zarb ettirgan tangalarda "As-sulton ul-a'zam Jalol ad-dunyo va-d-din" degan so'zlarni yozdirgan. Xalifa unga sultonlik unvonini bermaganligi uchun sulton ham uning nomini zarb ettirgan tangalariga yozdirmagan [5; 74-b]. Xalifa an Nosir shu darajagacha yetdiki, hatto o'zi yoqtirmagan Jazira hukmdori al Malik al Ashrafga Jaloliddinga qarshi ittifoqdosh sifatida murojat qiladi [6; 207–208-b.]. Shuning uchun ham al Malik al Ashraf Jaloliddin bilan dastlabki vaqtlarda diplomatik aloqalar o'rnatishga shoshilmagan. Chunki unga akasi al Muazzamga qarshi turish uchun xalifa an Nosir va katta akasi Misr hukmdori al Malik al Komildek ittifoqdoshlar bor edi.

Shunday qilib, aytishimiz mumkinki, Misr, Suriya va Jazirada hukmronlik qilayotgan ayubiyalar sulolasi vakillari ham, Ko'niya saljuqiylari va xalifalik ham sulton Jaloliddinning maqsadini to'g'ri baholay olishmadi. Aksincha ular bir birlariga qarshi adovati tufayli sultondan foydalanishga yoki mo'g'ullar bosqiniga qarshi turadigan himoyachi devor sifatida ko'rishga intilishdi. Al malik al Muazzamda sultonga nisbatan sidqidildan sodiq bo'lishdan ko'ra o'z manfaati yo'lida ittifoq tuzish hissi kuchliroq bo'lgan. Bu tabiiy hol edi. Chunki qondosh aka-ukalar o'rtasida umumiy xavfga qarshi birgalikda kurashish u yoqda tursin, ular mol mulk talashib o'zaro murosaga kelisha olmasdi.

Xalifalik bilan sulton Jaloliddin o'rtasidagi munosabatlar doimiy ravishda barqaror bo'lmagan. Ayrim mualliflar xorazmshohlarni ikki o'rtadagi muommoni faqat saljuqiylarning merosxo'ri bo'lib qolgan va xuddi ulardek (saljuqiylardek) xalifalikni o'zlarining ta'sir doirasida tutib turishga haqli hisoblab intilishida deb takidlashadi. Biroq yuqorida takidlaganimizdek sulton Jaloliddin davrida vaziyat tubdan o'zgargan edi. Keyinchalik xalifalik bilan sulton Jaloliddin o'rtasidagi munosabatlar har qancha yaxshilangandek ko'rinsada, biroq sulton Jaloliddin umrining so'ngi daqiqalarida ham mo'g'ullarga qarshi kurashda xalifalikdan hech qanday yordam ololmagan.

Xalifalikni nafaqat xorazmshohlar bilan, balki boshqa yirik musulmon davlatlari bilan ham aloqalari aytarli darajada yaxshi bo'lmagan. Masalan Ayubiylardan Al Malik al-Ashraf va xalifa an Nosir o'rtasidagi aloqalar 1225-yildan keyin, ya'ni sulton Jaloliddinning Yaqin Sharq mintaqasi atrofida paydo bo'lishi munosabati bilan yaxshilanadi. Alamutdagi Ismoililar bilan ham xalifalikning aloqalarini yaxshi bo'lgan deb bo'lmaydi. Chunki Ismoililar xorazmshohlar va xalifalikning kuchsizlanishidan foydalanib, ularga tegishli bo'lgan ko'pgina hududlarni bosib olishni mo'ljallagan edi. Ko'niya sultonligi bilan xalifalik o'rtasidagi diplomatik aloqalarni sezilarli darajada rivojlanganligini manbalarda uchratmaymiz. 1227-yilda Mag'ribdan al Mahdiyalar tomonidan kelgan elchiga sultonning iliq munosabati Abbosiylar xalifasiga ma'qul kelmagani xalifalikni Mahdiyalar bilan ham munosabatlarida ziddiyatlar borligini ko'rsatishini biz yuqorida aytib o'tgan edik. Bu holat keyinchalik mo'g'ullar bosqini davrida xalifalik uchun ham qimmatga tushadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Alouddin Atomalik Juvayniy. Tarixi Jahongusho. / Tarjima va so'z boshi muallifi Nazarbek Rahim, Mursal O'zturk. T.: Mumtoz so'z, 2015.
2. Машарипов Қ. Жалоліддин Мангуберди – буюк ватанпарвар саркарда. – Б. 307.
3. Nasaviy Shahobiddin Muhammad. Sulton Jaloliddin Manguberdi hayoti tafsiloti / Tarjima va so'z boshi muallifi Matyoqubov Kamol. T.: FAN, 2018.
4. Рашидаддин. Сборник летописей. – С. 241;
5. Soburova S. Anushtagin-Xorazmshohlar davrida Xorazm (1097-1231 yy.). – T.: 2008.
6. Ziyo Buniyodov Anushtegi Xorazmshohlar davlati/ Tarjima va so'z boshi muallifi A.Ahmad va M.Mahmud. T.: Adabiyot va san'at, 1998.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).